

Sygn. akt I C 206/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 grudnia 2017 r.

Sąd Okręgowy w Częstochowie I Wydział Cywilny

w następującym składzie:

Przewodniczący: SSO Jacek Włodarczyk

Protokolant: Dorota Koziel

po rozpoznaniu w dniu 27 listopada 2017 r. w Częstochowie

na rozprawie

sprawy z powództwa J. M. i A. M.

przeciwko P. S.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

1) zobowiązuje pozwanego P. S. do złożenia oświadczenia woli następującej treści: P. S., syn Z. i T., PESEL (...), w związku z odwołaniem w stosunku do niego umowy darowizny zawartej 29 kwietnia 2008 r. w Kancelarii Notarialnej w M. Notariusza K. G. Rep. A Nr (...), przenosi na J. M., syna Z. i I., PESEL (...), udział wynoszący 1/2 w prawie własności nieruchomości – działkach gruntu o nr (...), (...), (...) i (...), o łącznej powierzchni 2,7065 ha, położonych w P., gmina W., powiat (...), woj. (...), dla której to nieruchomości Sąd Rejonowy w M. V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...);

2) oddala powództwo w pozostałej części;

3) zasądza od pozwanego na rzecz powoda J. M. 12.717 (dwanaście tysięcy siedemset siedemnaście) złotych z tytułu kosztów procesu;

4) nakazuje pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w C. 20.117,70 (dwadzieścia tysięcy sto siedemnaście i 70/100) złotych z tytułu nieuiszczonych kosztów sądowych;

5) nie obciąża powódki A. M. kosztami procesu.

Sygnatura akt I C 206/17

UZASADNIENIE

Pozwem z 27 maja 2014 r. powodowie J. M. i A. M. wnieśli o zobowiązanie pozwanego P. S. do złożenia oświadczenia woli, którego treścią będzie przeniesienie własności nieruchomości objętej księgą wieczystą nr KW (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M., na którą składają się działki o numerach (...) położone w P., oraz nieruchomości objętej księgą wieczystą nr KW (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M., na którą składają się działki o numerach (...) położone w P., w związku z odwołaniem darowizny złożonym na piśmie z dnia 11 stycznia 2013 r. Nadto wnieśli o zasądzenie od pozwanego kosztów procesu.

W uzasadnieniu pozwu powodowie wskazali, że na podstawie umowy z 29 kwietnia 2008 r. darowali córce R. S. i jej mężowi P. S. opisane wyżej nieruchomości, w umowie postanowiono, że jest zawierana w trybie rozporządzenia

Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty Strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Pozwany P. S. zobowiązał się w umowie do prowadzenia działalności rolniczej na przejętych użytkach rolnych przez okres co najmniej 5 lat. Powodowie wskazali, że po przekazaniu gospodarstwa sytuacja między stronami uległa znacznemu pogorszeniu, pozwany zaprzestał pracować w gospodarstwie, czym nie wykonał przyjętego na siebie zobowiązania wynikającego z w/w umowy. Nadto pozwany zaczął stosować wobec powodów przemoc psychiczną poprzez wszczynanie awantur, ciągłych niepokojów i kierowanie w stosunku do nich słów wulgarnych i obelżywych oraz gróźb karalnych. Pozwany nadużywał alkoholu, wszczynał awantury, strony nie mogły się porozumieć co do spraw życia codziennego. Podniesiono, że wyrokiem nakazowym z 3 września 2012 r. w sprawie II K (...) Sąd Rejonowy w M. uznał pozwanego winnym znęcania się fizycznego i psychicznego nad żoną R. S. i teściami, czyli powodami. W lutym 2012 r. pozwany wyprowadził się ze wspólnego mieszkania, po półrocznej przerwie pozwany wrócił do domu, żonie i dziecku obiecywał poprawę, jednak ponownie zaczął stosować przemoc wobec powodów, straszył ich, że posiada rozwiązanie, które szybko zakończy konflikt między nimi. Po miesiącu pozwany ponownie się wyprowadził i zamieszkał w Z.. W styczniu 2013 r. powodowie złożyli mu oświadczenie, że odwołują darowiznę. W odpowiedzi pozwany oświadczył, że nie mogą tego zrobić, ponieważ zawarta umowa nie jest typową darowizną, o której mowa w przepisach kodeksu cywilnego. W uzasadnieniu pozwu powodowie podnieśli, że przepisy ustawy z 26 kwietnia 2001 r. o rentach strukturalnych w rolnictwie, w sprawach nieuregulowanych odsyłają odpowiednio do stosowania przepisów ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, która w art. 89 przewiduje możliwość rozwiązania umowy przenoszącej własność gospodarstwa rolnego na następcę. Powodowie zatem mogą żądać rozwiązania umowy z pozwanym, bowiem wypełnił on przesłanki, które wskazuje art. 89 w/w ustawy. Ostatecznie powodowie zarzucili, że powodem odwołania darowizny jest rażąca niewdzięczność pozwanego.

Pozwany P. S. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powodów kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew pozwany wskazał, że zawarta pomiędzy stronami umowa nie jest umową darowizny, a umową przekazania gospodarstwa rolnego w zamian za uzyskanie renty strukturalnej w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty Strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Umowa ta różni się od typowej umowy darowizny, bowiem powodowie uzyskali korzyść majątkową, a w treści art. 888 § 1 k.c. umowa darowizny ma charakter nieodpłatny. Zarzucił, że przepisy o odwołaniu darowizny nie mają zastosowania do przekazania gospodarstwa rolnego następcy w trybie ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin – powołał się w tym zakresie na orzeczenia Sądu Najwyższego w sprawach III CZP 44/80 i III CZP 109/89. Wobec tego oświadczenie złożone przez powodów jest bezskuteczne. Ponadto pozwany zarzucił, że nawet, jeżeli przyjąć, że w tej sprawie znalazłyby zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego o odwołaniu darowizny, to pismo powodów nazwane odwołaniem darowizny datowane jest na 11 stycznia 2013 r. co oznacza, że wniesione zostało po upływie rocznego terminu o którym mowa w art. 899 § 3 k.c. Powodowie wskazywali, że pogorszenie stosunków między stronami nastąpiło po przekazaniu gospodarstwa pozwanemu, to nastąpiło w roku 2008, tak więc od chwili dowiedzenia się przez powodów o rzekomej niewdzięczności pozwanego do daty złożenia oświadczenia o odwołaniu darowizny minęło prawie 5 lat. Roszczenie powodów zatem wygasło. Pozwany zarzucił, że dzięki przekazaniu gospodarstwa rolnego powodowie uzyskali rentę strukturalną, a nadto uzyskali zapewnienie pozwanego, że wyremontuje całą kondygnację domu wchodzącego w skład przekazanej nieruchomości, co pozwany uczynił. Pozwany podkreślił, że po zawarciu umowy, powodowie wraz z byłą małżonką pozwanego kierowali wobec niego groźby, obrzucali go wyzwiskami i obelgami i naruszali jego mir domowy. Wyrok nakazowy przeciwko pozwanemu uprawomocnił się tylko dlatego, że nie podjął przesyłki adresowanej do niego, co w konsekwencji uniemożliwiło mu podjęcie obrony. Wyrok nie został pozwanemu skutecznie doręczony, bowiem w chwili wydawania wyroku pozwany nie mieszkał pod adresem, na który nadano przesyłkę.

W piśmie z 2 lutego 2015 r. (k. 104-105) powodowie sprecyzowali żądanie domagając się rozwiązania umowy przekazania gospodarstwa rolnego na podstawie art. 89 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Na rozprawie w dniu 10 czerwca 2015 r. oświadczyli, że podtrzymują żądanie wyrażone w pozwie i piśmie precyzującym żądanie.

Wyrokiem z 8 września 2015 r. Sąd Okręgowy w C. w sprawie sygn. I C (...) oddalił powództwo J. M. i A. M. oraz zasądził od powodów na rzecz pozwanego 3.617 zł z tytułu kosztów procesu.

Na skutek wniesionej od powyższego wyroku apelacji przez powodów (apelacja osobista) i apelacji pełnomocnika powodów, Sąd Apelacyjny w Katowicach wyrokiem z 26 października 2016 r. sygn. I ACa (...), uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w C.. Podstawą tego rozstrzygnięcia było uznanie przez sąd odwoławczy, że sąd I instancji oddalając powództwo o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli orzekł o żądaniu, które na dzień zamknięcia rozprawy nie było skutecznie zgłoszone, co w ocenie Sądu Apelacyjnego stanowiło nierozstrzygnięcie istoty sprawy. Zwrócono uwagę, że żądanie rozwiązania umowy oraz żądanie zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli, w następstwie odwołania z powodu rażącej niewdzięczności, stanowią odrębne i samodzielne żądania o całkowicie odmiennym charakterze i innych przesłankach, strona powodowa natomiast nie sprecyzowała w sposób kategoryczny jakiego żądania dochodzi. Sąd Apelacyjny nakazał w toku ponownego badania sprawy przez Sąd I instancji zobligowanie powodów do jednoznacznego, pisemnego określenia dochodzonego w sprawie żądania.

Będąc zobowiązanymi przez Sąd Okręgowy, pismem procesowym z 8 czerwca 2017 r. powodowie sprecyzowali żądanie pozwu wnosząc na podstawie art. 64 k.c. w zw. z art. 898 k.c. w zw. z art. 900 k.c. w zw. z art. 1047 k.c. (w zw. z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 28.09.1979 r. sygn. III CZP 51/79 i z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 31.03.2016 r. sygn. III CZP 72/15) o nakazanie pozwanemu P. S. złożenia w formie aktu notarialnego oświadczenia woli, którego treścią jest przeniesienie własności nieruchomości objętej księgą wieczystą prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M. V Wydział Ksiąg Wieczystych nr (...) (dawny numer KW (...)), składającej się z działek o numerach geodezyjnych (...) (działki (...) pierwotnie zapisane w zamkniętej księdze wieczystej KW nr (...)), położonych w miejscowości P., gmina W., powiat (...), województwo (...), w związku z oświadczeniem powodów o odwołaniu darowizny złożonym na piśmie z 11 stycznia 2013 r., a która to nieruchomość była przedmiotem umowy darowizny z 29 kwietnia 2008 r. pomiędzy J. M. i P. S., sporządzonej w formie notarialnej przed notariuszem K. G. (rep. A nr (...)), prowadzącym Kancelarię Notarialną w M. przy ul. (...). Na wypadek nieuwzględnienia powyższego żądania głównego zgłosili żądanie ewentualne o rozwiązanie na podstawie art. 89 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. 2016, poz. 277 t.j. z późn. zm.), umowy przekazania gospodarstwa rolnego zawartej 29.04.2008 r., a obejmującej nieruchomość objętą księgą wieczystą prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M. V Wydział Ksiąg Wieczystych nr (...) (dawny numer KW (...)), składającej się z działek o numerach geodezyjnych (...), położonych w miejscowości P., gmina W., powiat (...), województwo (...), przed notariuszem K. G. (rep. A nr (...)), prowadzącym Kancelarię Notarialną w M. przy ul. (...) (k. 376-377).

Pismem z 30 października 2017 r. (k. 413) powodowie sprecyzowali ostatecznie powództwo w zakresie żądania głównego, wnosząc o nakazania pozwanemu P. S. złożenia w formie aktu notarialnego oświadczenia woli o przeniesienie 1/2 udziału we współwłasności nieruchomości objętej księgą wieczystą (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w M., składającej się z działek o numerach geodezyjnych (...), położonych w miejscowości P., gmina W. na rzecz powoda J. M. w związku z oświadczeniem powoda o odwołaniu darowizny złożonym w oświadczeniu z 11.01.2013 r.

W piśmie z 27.11.2017 r. powodowie sprecyzowali roszczenie ewentualne (k. 418).

1. Ustalenia faktyczne.

Większość istotnych dla sprawy okoliczności faktycznych była niesporna.

Niespornym było więc, że powodowie J. i A. małżonkowie M. prowadzili w P. gospodarstwo rolne składające się z czterech działek gruntu o numerach (...) o łącznej powierzchni 1,7885 ha oraz (...) o łącznej powierzchni 0,9180 ha. Właścicielem przedmiotowej nieruchomości stanowiącej działki gruntu był J. M., należały one do jego majątku osobistego, z żoną A. M. nie zawierał majątkowych umów małżeńskich. W 2007 r. córka powodów R. S. zawarła związek małżeński z pozwanym P. S.. Po ślubie zamieszkali w domu powodów w P., początkowo wspólnie z powodami na parterze budynku, w przyszłości planowali zająć piętro domu, po jego uprzednim wyremontowaniu. Początkowo relacje pomiędzy powodami i pozwanym układały się poprawnie. W 2008 r. powodowie zdecydowali o zaprzestaniu prowadzenia działalności rolniczej i podjęli działania zmierzające do uzyskania renty strukturalnej. Jednym z warunków uzyskania renty strukturalnej było przekazanie własności posiadanego gospodarstwa rolnego na rzecz następcy.

(fakty bezsporne, nadto dowody: zeznania stron k. 194-198, 219-224, zeznania świadków: R. S. k. 147-148, M. G. k. 89, B. Z. k. 90-91, D. J. k. 91-92)

W dniu 29 kwietnia 2008 r. w Kancelarii Notarialnej w M. przed notariuszem K. G. zawarta została umowa darowizny, na podstawie której powód J. M. jako właściciel w/w nieruchomości, darował całą nieruchomość córce R. i jej mężowi P. małżonkom S. postanawiając, że darowizna będzie objęta wspólnością ustawową. W § 2 umowy strony postanowiły, że zawierają umowę w trybie ustawy – Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty Strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (Dz.U. Nr 109, poz.750 z późn.zm.), w związku z postanowieniem Nr (...)-(...) z 10.01.2008 r. Kierownika Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Z.. Powodowie w umowie oświadczyli, że zaprzestali prowadzenia działalności rolniczej (§ 5 umowy), a notariusz pouczył strony umowy o treści § 4, 6 i 7 Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty Strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Pozwany P. S. i jego żona R. S. oświadczyli, że spełniają warunki zawarte w § 7 pkt 1 i 2 powyższego Rozporządzenia i zobowiązują się do prowadzenia działalności rolniczej na przejętych użytkach rolnych przez co najmniej 5 lat (§ 7 umowy). W § 9 umowy pozwany i jego żona ustanowili na rzecz powodów J. M. i A. M. nieodpłatną dożywotną służebność mieszkania na parterze budynku z prawem korzystania z urządzeń i pomieszczeń służących do wspólnego użytku.

(okoliczność bezsporne, nadto dowody: zeznania stron k. 194-198, 219-224, zeznania świadka R. S. k. 184, kopia aktu notarialnego A Nr (...) k. 7-11).

Przygotowując się do przejęcia gospodarstwa i rozpoczęcia działalności rolniczej pozwany zakupił sprzęt rolniczy i w początkowym okresie, przez około 2 lata po przejęciu gospodarstwa od teściów, oprócz wykonywania pracy funkcjonariusza Policji, zajmował się pracą w gospodarstwie. Wkrótce jednak wzajemne stosunki małżonków i pozwanego z teściami zaczęły się pogarszać.

(okoliczność bezsporne, nadto dowody: zeznania stron k. 194-198, 219-224, zeznania świadków: R. S. k. 148-149, M. G. k. 89, B. Z. k. 90-91, D. J. k. 91-92).

Odnosnie okoliczności spornych (w całości lub w części) Sąd ustalił, iż przyczyną pogorszenia relacji pomiędzy stronami było niewłaściwe zachowanie pozwanego. Pozwany z biegiem czasu zaczął nadużywać alkoholu (początkowo często, później niemal codziennie) i wówczas między nim, a żoną zaczęło dochodzić do kłótni i awantur, ich powodem był również ujawniony przez R. S. fakt utrzymywania przez pozwanego kontaktów z innymi kobietami za pośrednictwem internetowych portali randkowych. Złe stosunki między małżonkami przenosiły się na wzajemne stosunki pozwanego z powodami, zwłaszcza od momentu, gdy córka pożaliła im się na postępowanie męża. Gdy P. S. pozostawał pod wpływem alkoholu między nim a powodami zaczęło dochodzić do kłótni, przepychanek, szarpania, w trakcie których pozwany groził żonie i powodom użyciem broni, którą posiadał (przechowywanej również w domu) jako funkcjonariusz Policji. W trakcie kłótni pozwany zwracał się do powodów w lekceważący i ubliżający im sposób nazywając ich „ciemniakami”, „głębichami”, „wieśniakami”, „robołami”, „burakami”. W dniu 14 lutego

2012 r. po kolejnej awanturze, w trakcie której pozwany prowokował powoda do bójki oraz groził żonie, że ją zabije, żona pozwanego wezwała funkcjonariuszy Policji, a następnego dnia złożyła zawiadomienie przestępstwie informując, że w okresie od 1 stycznia 2011 r. do 15 lutego 2012 r. poprzez uderzenia, popychanie, przewiska, przekleństwa, wyzwiska, groźby oraz inne zachowania jej mąż znęcał się psychicznie i fizycznie nad nią i jej rodzicami. W dniu 27 marca 2012 r. pozwanemu przedstawiono zarzut fizycznego i psychicznego znęcania się nad żoną i teściami w okresie od czerwca 2008 r. do lutego 2012 r. tj. czynu z art. 207 § 1 k.k. W dniu 29 marca 2012 r. zapadło postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu pozwanego celem przesłuchania go. W toku postępowania przygotowawczego pozwany złożył wyjaśnienia, w których nie przyznał się do zarzucanego mu czynu. W dniu 28 czerwca 2012 r. skierowany został do Sądu Rejonowego w M. akt oskarżenia przeciwko pozwanemu P. S. o czyn z art. 207 §1 k.k. Prawomocnym wyrokiem nakazowym z 3 września 2012 r. Sąd Rejonowy w M. w sprawie II K (...) uznał P. S. za winnego popełnienia przestępstwa polegającego na tym, że w okresie od czerwca 2008 r. do lutego 2012 r. w P. znęcał się fizycznie i psychicznie na swoją żoną R. S. poprzez popychanie i wykręcanie rąk, wszczynanie awantur, ciągle niepokojenie, kierowanie wobec niej słów wulgarnych i obelżywych oraz słów gróźb karalnych, zakłócanie spoczynku nocnego, a ponadto, że w tym samym czasie i miejscu znęcał się psychicznie nad swoimi teściami A. i J. M. poprzez wszczynanie awantur, ciągle niepokojenie, kierowanie wobec nich słów wulgarnych i obelżywych oraz gróźb karalnych tj. przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. i na podstawie art. 207 § 1 k.k. w zw. z art. 58 § 3 k.k. skazał go na karę 12 miesięcy ograniczenia wolności, zobowiązując pozwanego do nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Powyższy wyrok uprawomocnił się 27.03.2012 r. Pozwany wyprowadził się od żony i teściów w marcu 2012 r.

(dowód: zeznania powodów k – 194-198, zeznania świadków: J. K. k. 145-146, W. B. k. 146-147, R. S. k. 147-150, I. M. k. 150-151, zeznania pozwanego k. 219-224, dokumenty z akt sprawy Sądu Rejonowego w M. sygn. II K (...) na kartach. 1-5, 9-11, 16-17, 19, 21-22, 29-30, 49-50, 71-72 – załącznik do akt)

W dniu 11 stycznia 2013 r. powodowie sporządzili i skierowali do pozwanego pismo, w którym oświadczyli, że na podstawie art. 898 k.c. odwołują w stosunku do niego darowiznę dokonaną aktem notarialnym z 29 kwietnia 2008 r. Jako przyczynę odwołania darowizny powodowie wskazali rażącą niewdzięczność jakiej pozwany dopuścił się względem nich, a także ich córki.

(dowód: oświadczenie powodów z 11 stycznia 2013 r. k. 14).

W maju 2015 r. córka powodów – żona pozwanego R. S. złożyła w Sądzie Okręgowym w C. pozew o rozwód. Wyrokiem z 5 września 2016 r. Sąd Okręgowy w C. w sprawie sygn. I1Rc (...)rozwiązał przez rozwód małżeństwo R. S. i P. S. zawarte w 8.09.2007 r. Powyższy wyrok uprawomocnił się z dniem 27 września 2016 r.

(dowód: odpis wyroku SO w C. z 5.09.2016 r. k. 427)

2. Ocena dowodów.

Większość istotnych dla sprawy okoliczności była niesporna, okoliczności niesporne nie wymagają dowodu, nadto zostały potwierdzone w/w dowodami z dokumentów urzędowych i prywatnych, które nie budziły wątpliwości w zakresie ich autentyczności, i których nie kwestionowała żadna ze stron.

W zakresie relacji powodów z pozwanym przed i po przekazaniu gospodarstwa, oraz zachowania pozwanego w stosunku do powodów i ich córki, Sąd poczynił ustalenia na podstawie zeznań świadków J. K., W. B., R. S. i I. M. oraz zeznań powodów J. M. i A. M.. Sąd dał wiarę tym zeznaniom jako spójnym i zgodnym ze sobą, przede wszystkim w całości pokrywają się one z ustaleniami w sprawie karnej Sądu Rejonowego w M. sygn. II K (...), w której pozwany został skazany za znęcanie się nad powodami i ich córką.

Ustalenia stanu faktycznego w sprawie dokonano również w oparciu o zeznania świadków M. G., B. Z. i D. J., ale tylko w zakresie w jakim świadkowie opisali zachowanie pozwanego w początkowym okresie jego małżeństwa z córką powodów m.in. że kupił maszyny i narzędzia rolnicze oraz podjął pracę w gospodarstwie powodów. Co do tych faktów

ich zeznania są zbieżne z zeznaniami pozostałych świadków i powodów, zasługiwały więc na wiarę. W pozostałej części zeznania wskazanych świadków niewiele wniosły do sprawy, osoby te nie uczestniczyły bezpośrednio w życiu stron, nie były świadkami zachowań powodów i pozwanego, informacje jakie posiadali na ten temat przekazał im pozwany, w związku z czym nie były one obiektywne i bezstronne.

Zeznania pozwanego P. S. nie zasługiwały na uwzględnienie. Są one całkowicie odosobnione i gołosłowne, nadto nieprzekonujące i częściowo wewnętrznie sprzeczne. Choć pozwany zaprzeczał okolicznościom, iż zachowywał się niewłaściwie wobec powodów i ich córki m.in. przeczył by wszczynał awantury, ubliżał im wulgarnymi i obleźwymi słowami, niepokoił, kierował groźby karalne i popychał, to jednak okoliczności te zostały w całości potwierdzone prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w M. z 3 września 2012 roku, sygn. akt II K (...), którym został skazany za znęcanie się fizyczne i psychiczne w opisany wyżej sposób nad żoną i powodami w okresie od czerwca 2008 r. do lutego 2012 r. tj. za przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. Ustalenia prawomocnego wyroku skazującego wydanego w postępowaniu karnym co do popełnienia przestępstwa z mocy art. 11 k.p.c. były wiążące dla Sądu orzekającego w niniejszej sprawie. Wskazane naganne zachowanie pozwanego wchodziło w zespół znamion przypisanego mu czynu przestępczego, jest zatem wiążące dla Sądu w sprawie cywilnej. Kwestia ewentualnych nakładów poczynionych przez pozwanego na budynek mieszkalnych powodów jest irrelevantna dla przedmiotu postępowania w tej sprawie.

3. Ocena prawna.

Po ostatecznym sprecyzowaniu żądanie powodów obejmowało zobowiązanie pozwanego P. S. do złożenia oświadczenia woli, którego treścią będzie przeniesienie na powoda J. M. 1/2 udziału w prawie własności nieruchomości działek gruntu będących przedmiotem darowizny dokonanej przez niego 29 kwietnia 2008 r. na rzecz córki R. S. i jej męża P. S. do ich majątku wspólnego. Jako podstawę swojego żądania powodowie wskazali oświadczenie z 11 stycznia 2013 r., w którym odwołali darowiznę wobec pozwanego z powodu jego rażącej niewdzięczności.

Podstawowy zarzut pozwanego opierał się na twierdzeniu, że zawarta pomiędzy stronami umowa nie jest umową darowizny (podniesiono, że powodowie uzyskali korzyść majątkową, co klóci się z art. 888 § 1 k.c.), a umową o przekazanie gospodarstwa rolnego w zamian za uzyskanie renty strukturalnej, wobec tego przepisy dotyczące tego stosunku zobowiązaniowego, w tym zwłaszcza regulujące odwołanie darowizny nie będą miały zastosowania w tej sprawie. Na wstępie należy więc rozstrzygnąć kwestię zasadniczą dotyczącą kwalifikacji prawnej umowy z 29 kwietnia 2008 r. zawartej pomiędzy powodem J. M. a pozwanym P. S. i jego żoną R. S. tj. czy jest to umowa darowizny nieruchomości, czy inna umowa tj. umowa przekazania gospodarstwa rolnego w zamian za rentę strukturalną.

W świetle ustalonego w sprawie stanu faktycznego jest bezspornym, że w treści umowy z 29 kwietnia 2008 r. znajduje się odwołanie do przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Fakt zawarcia umowy przekazania gospodarstwa rolnego w celu uzyskania uprawnienia do renty strukturalnej potwierdzają także strony postępowania. Z zeznań stron postępowania w sposób nie budzący wątpliwości wynika, że ich wolą było nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego tak, aby spełnić warunki do uzyskania renty strukturalnej. Jest również bezspornym, że nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego nastąpiło w związku z zaprzestaniem prowadzenia przez J. M. działalności rolniczej. Finalnie powód J. M. w związku ze spełnieniem koniecznych wymogów uzyskał rentę strukturalną (decyzją Kierownika BPARiMR w Z. – akta k. 13). Tak więc uznać należy, że umowa z 29 kwietnia 2008 r. to umowa darowizny, z tym że została zawarta w trybie ustawy z 26 kwietnia 2001 r. o rentach strukturalnych w rolnictwie (Dz. U 2001.52.539) oraz ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. 2013 .173), które przewidują możliwość ubiegania się przez rolnika o rentę strukturalną w przypadku przekazania dotychczas prowadzonego gospodarstwa rolnego. W ustawie z 26 kwietnia 2001 r. sformułowania tego użyto m. in. w art. 3 ust. 1 pkt 5, art. 7 ust. 1. Sformułowanie „przekazanie gospodarstwa rolnego” nie jest pojęciem nowym, występowało w ustawodawstwie już wcześniej, przede wszystkim w ustawie z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. 32 poz. 140) oraz ustawie z

14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin (Dz. U. 1989 nr 24 poz.133) i w tych przepisach było klasyfikowane jako odrębny pozakodeksowy typ umowy. Pojęcie to funkcjonuje również w rozporządzeniu Rady Ministrów z 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskanie rent strukturalnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz. U. 114 poz. 1191) co może kojarzyć się z umową przekazania gospodarstwa rolnego przewidzianą w wymienionych ustawach z 1977 i 1982 r. o świadczeniach emerytalnych rolników. W doktrynie zauważa się jednak, że jakkolwiek w rozporządzeniu pojawia się to określenie („przekazanie gospodarstwa rolnego”), to analiza przepisów regulujących rentę strukturalną wskazuje, że wyrażenie to, zostało użyte tylko w celach techniczno – redakcyjnych, bowiem ustawodawca nie określił bliżej treści umowy przekazania gospodarstwa rolnego, zaznaczył jedynie, że umowa powinna zawierać oświadczenie stron umowy o spełnieniu warunków dotyczących przekazania oraz warunków dotyczących nabywcy lub dzierżawcy. Prowadzi to do wniosku, że ustawodawca nie wprowadził jakiegś nowej umowy o przekazaniu gospodarstwa, a zawarte w rozporządzeniu wyrażenie „umowa przekazania gospodarstwa rolnego” oznacza każdą przewidzianą w kodeksie cywilnym i sporządzoną w formie aktu notarialnego odpłatną albo nieodpłatną umowę przenoszącą własność nieruchomości. Umowa taka ma własną podstawę prawną i stanowi tylko jedną z przesłanek decyzji administracyjnej o przyznaniu renty strukturalnej. Ewentualna odmowa przyznania renty pozostaje bez wpływu na ważność tej umowy (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku VACa 672/12 Lex 1236319, wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu IACa 1111/12 Lex 1264389).

Niezależnie od powyższego nawet jeśli uznać umowę „o przekazanie gospodarstwa rolnego” za odrębny typ umowy, to poza sporem pozostaje fakt, że to strony w ramach przysługującej im swobody umów (art. 353¹ k.c.) mogą dokonać wyboru rodzaju umowy prowadzącej do wyzbycia się przez rolnika własności i posiadania gospodarstwa rolnego (por. wyrok SN z 24 czerwca 1999 r., III CKN 280/98, LEX nr 1211732). Jak wyżej wskazano, w niniejszej sprawie powód J. M. i pozwany P. S. zdecydowali się na dokonanie przedmiotowego rozporządzenia w formie kodeksowej umowy darowizny. Przemawia za tym nie tylko tytuł tej umowy i jej forma, ale przede wszystkim wyraźna i jednoznaczna treść oświadczeń woli obu stron zawartych w jej § 4. Zgodnie z jego brzmieniem powód J. M. daruje pozwanemu swoje zabudowane gospodarstwo rolne postanawiając, że darowizna będzie objęta wspólnością ustawową, a pozwany z żoną oświadczył, że darowiznę tę na powyższych zasadach przyjmuje. Są to essentialia negotii konstytuujące niewątpliwie umowę darowizny. Na odmienną jej ocenę nie może mieć wpływu, wbrew stanowisku pozwanego okoliczność, że umowa odwołuje się do przepisów rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 oraz ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin. W świetle treści powołanych w umowie właściwych regulacji w/w rozporządzenia, w tym § 4 pkt 5, § 6 pkt 1-4, § 7 pkt 1-3, § 8, takie odwołanie się jest bowiem w pełni uzasadnione. Wskazuje ono motyw (causa) umowy darowizny, którym jest uzyskanie świadczenia rentowego. Umowa stron jest darowizną poczynioną w związku z zaprzestaniem prowadzenia działalności rolniczej przez powodów. Przekazanie gospodarstwa rolnego poprzez tego rodzaju czynność formalno-prawną jest prawnie dopuszczalne. Tożsame stanowisko, w zbliżonym do niniejszej sprawy stanie faktycznym, zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 19 lutego 1997 r., III CKN 9/97, LEX nr 50765.

Powyższa argumentacja uzasadnia zatem stanowisko, że zawartą przez powoda J. M. z pozwanym i jego żoną umowę należy zakwalifikować jako umowę darowizny gospodarstwa rolnego. Oznacza to, że pozbawienie obdarowanego własności darowanej nieruchomości i odzyskanie jej przez darczyńcę może nastąpić tylko w sposób przewidziany przepisem art. 898 § 1 k.c., a więc przez odwołanie darowizny z przyczyn wskazanych w art. 898 § 1 k.c. Dalszą konsekwencją wyboru przez strony umowy darowizny jest wyłączenie uznania tej umowy za umowę zawartą z następcą na podstawie art. 84 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a także jej rozwiązanie w trybie art. 89 tej ustawy (por. wyrok SN z 4 października 2000 r., III CKN 1006/00, LEX nr 500170, wyrok SN z 16 maja 2000 r., IV CKN 34/00, LEX nr 52440, wyrok SN z 4 lutego 1997 r., III CKN 26/96, LEX nr 29444).

Powodowie domagali się zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli, którego treścią będzie zwrotne przeniesienie na powoda J. M. 1/2 udziału w prawie własności darowanej nieruchomości. Oświadczenie o odwołaniu darowizny oraz żądanie pozwu należy zatem rozpoznawać w świetle przepisów art. 898 k.c.

Oświadczenie odwołujące darowiznę nieruchomości z powodu rażącej niewdzięczności rodzi stosunek obligacyjny, zobowiązujący do zwrotu przedmiotu odwołanej darowizny stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (por.: uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z 7 stycznia 1967 roku, III CZP 32/66, OSNCP 1968, nr 12, poz. 199). Dla stwierdzenia obowiązku zwrotnego przeniesienia własności przedmiotu darowizny z wyżej powołanych przyczyn koniecznym jest ustalenie, że darowizna została odwołana skutecznie. Oznacza to nie tylko konieczność złożenia wobec obdarowanego oświadczenia woli w tym przedmiocie, lecz również zaistnienie ustawowych przesłanek do dokonania tej czynności.

Zgodnie z art. 898 § 1 k.c. darczyńca może odwołać darowiznę nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Ustawowe pojęcie „rażącej niewdzięczności” jest pojęciem nieostрым, zgodnie z utrwalonymi poglądami w orzecznictwie i doktrynie, odnosi się do takiego zachowania obdarowanego, które było skierowane przeciwko darczyńcy świadomie i w nieprzyjaznym zamiarze. Niewdzięczne będzie każde zachowanie obdarowanego, niewłaściwe i krzywdzące darczyńcę, przy czym aby zostało uznane za „rażąco niewdzięczne”, musi cechować je znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej. Chodzi tu przede wszystkim o popełnienie przestępstwa przeciwko darczyńcy oraz o naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą. Znamion rażącej niewdzięczności nie wyczerpują z reguły czyny nieumyślne obdarowanego, a także drobne czyny, nawet te umyślne, ale niewykraczające w określonych środowiskach poza zwykle konflikty życiowe (zob. Gerard Bieniek [red.], Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania. Tom 2. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2005, str. 738). Podkreślić należy, że umowa darowizny wytwarza stosunek etyczny między darczyńcą, a obdarowanym i rodzi po stronie obdarowanego moralny obowiązek wdzięczności. Pogwałcenie tego obowiązku przez dopuszczenie się ciężkich uchybień opatrzone jest przewidzianą w art. 898 § 1 k.c. sankcją prawną w postaci odwołania darowizny. Rażąca niewdzięczność odnosi się do takiego zachowania obdarowanego polegającego na działaniu lub zaniechaniu, skierowanym bezpośrednio lub nawet pośrednio przeciwko darczyńcy i nacechowane jest złą wolą obdarowanego. Chodzi tu nie tylko o popełnienie przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub czci albo mieniu darczyńcy, ale także naruszenie przez obdarowanego spoczywających na nim obowiązków wynikających ze stosunków osobistych (rodzinnych) łączących go z darczyńcą (por.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25 marca 2010 r., I ACa 30/10, LEX nr 112030; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 26 września 2014 r. z uzasadnieniem, I ACa 441/14, LEX nr 1623920). Darowizna może zostać więc odwołana na podstawie art. 898 § 1 k.c. także wówczas kiedy wysoce naganne zachowanie się obdarowanego skierowane jest bezpośrednio przeciwko osobie bliskiej darczyńcy i dotyka odczuć samego darczyńcy, w taki sposób, że usprawiedliwia ocenę postawy obdarowanego jako rażąco niewdzięcznej (por.: wyrok Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 1998., II CKN 688/97, nie publ.).

Z ustalonych okoliczności faktycznych w sprawie wynika w sposób niewątpliwy, że zachowanie pozwanego wobec powoda J. M. polegające na stwierdzonym wyrokiem nakazowym z 3 września 2012 r. w sprawie Sądu Rejonowego w M. II K (...)wszczynaniu awantur, ciągłym niepokojeniu, kierowaniu wobec niego lekceważących i ubliżających mu słów (nazywanie „ciemniakami”, „głębichami”, „wieśniakami”, „robołami”, „burakami”), grożeniu użyciem przemocy, należy zakwalifikować jako rażącą niewdzięczność wobec darczyńcy J. M.. Zachowania te były skierowane również wobec żony powoda i jego córki. Powód J. M. był świadkiem ciągłych awantur wszczynanych przez pozwanego, który znęcał się również nad jego żoną i córką. Wszelkie negatywne zachowania pozwanego wobec osób najbliższych dla powoda dodatkowo niekorzystnie oddziaływały na jego samopoczucie, powód bał się agresji ze strony zięcia. Rażąca niewdzięczność pozwanego przejawiała się poprzez popełnianie czynów godzących w dobra osobiste powoda J. M. takie jak cześć, godność osobista, wolność od lęku o własne bezpieczeństwo i bezpieczeństwo osób bliskich, prawo do spokojnego niezakłóconego hałasami życia. Przeciwnie tym ustaleniom zeznania pozwanego, jako całkowicie odosobnione, nie zasługiwały – jak wyżej wskazano, na uwzględnienie. Powód J. M., zgodnie z art. 900 k.c., dokonał odwołania darowizny, przez oświadczenie złożone pozwanemu na piśmie.

Niewątpliwie powodowi J. M. przysługiwało roszczenie o powrotne przeniesienie 1/2 udziału w prawie własności działek gruntu stanowiących gospodarstwo rolne darowanych na rzecz pozwanego i jego byłej żony do ich majątku objętego wspólnością ustawową (zwrot *in natura*), pomimo odwołania darowizny tylko w stosunku do pozwanego. Powyższe uprawnienie zostało przesądzone w judykatach Sądu Najwyższego. W uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 31 marca 2016 r., III CZP 71/15, wskazano wyraźnie, że „w razie odwołania darowizny w stosunku do jednego z małżonków rzecz darowana staje się przedmiotem współwłasności obojga małżonków w częściach równych, a darczyńca może żądać przeniesienia na niego udziału należącego do małżonka, w stosunku do którego darowiznę odwołał, gdyby zaś nie było to możliwe - zwrotu wartości tego udziału (art. 405 k.c.)”. Powyższe stanowisko jest zgodne i potwierdza wcześniej wyrażony tożsamy pogląd przez pełny skład Izby Cywilnej Sądu Najwyższego w uchwale z 28 września 1979 r. (III CZP 15/19, OSNCP 1980, nr 4, poz. 63), mającej moc zasady prawnej.

Za niezasadny należało uznać zarzut pozwanego, że powództwo wniesione zostało po upływie rocznego terminu, o którym mowa w art. 899 § 3 k.c. Określony w art. 899 § 3 k.c. termin roczny do złożenia oświadczenia odwołującego darowiznę jest liczony od chwili dowiedzenia się przez darczyńcę o zachowaniu się obdarowanego noszącym cechę niewdzięczności. Jeżeli takie zachowanie obdarowanego trwało przez pewien czas (np. obdarowany znęcał się nad darczyńcą), początek terminu należy liczyć od dnia, w którym owo zachowanie ustało. Pozwany został skazany za znęcanie się nad powodem, jego żoną i córką do lutego 2012 r. Oświadczenie o odwołaniu darowizny powodowie złożyli w styczniu 2013 r., a więc przed upływem rocznego terminu wymienionego w art. 899 § 3 k.c.

Finalnie należy również wskazać, że w niniejszej sprawie do zwrotu nieruchomości rolnej w związku z odwołaniem darowizny przez darczyńcę mającej za przedmiot tą nieruchomość nie mają zastosowania ograniczenia w nabywaniu nieruchomości rolnych wynikające z art. 2a ustawy z dnia 11.04.2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2012 r., poz.803) w brzmieniu ustalonym przez art. 7 pkt 4 ustawy z 14.04.2016 r. – o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz.585). Powołana ustawa z 14.04.2016 r. wprowadziła obostrzenia w nabywaniu nieruchomości rolnych (przez co należy rozumieć obecnie także nabycie własności nieruchomości rolnej w wyniku orzeczenia sądu – art. 2 pkt 7 u.k.u.r.) poprzez uzyskanie w określonych przypadkach m.in. uprzedniej zgody Prezesa Agencji Nieruchomości Rolnych wyrażonej w drodze decyzji administracyjnej (art. 7 pkt 4 ustawy o wstrz.sp.n.). Wprowadzone tą regulacją ograniczenia, które ewentualnie mogłyby być rozpatrywane na gruncie niniejszej sprawy, nie mają tutaj zastosowania. Ustawa z 14.04.2016 r. weszła w życie 30 kwietnia 2016 r. Odwołanie darowizny, które rodzi skutek obligacyjny, nastąpiło 11.01.2013 r., a więc przed wejściem w życie w/w ustawy. Nadto pozew został złożony 27.05.2014 r., z tą datą zostało zatem wszczęte postępowanie w tej sprawie. Art. 12 ustawy z 14.04.2016 r. o wstrz.sp.n. (przepis intertemporalny) nakazuje stosować przepisy dotychczasowe do postępowań dotyczących nabycia nieruchomości rolnych wszczętych na podstawie ustaw zmienianych (tą ustawą) w art. 3 (dotyczy zmian w kodeksie cywilnym), art. 4, art. 6 i art. 7 i niezakończonych do dnia wejścia w życie ustawy zmieniającej. Postępowanie o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli w związku z odwołaniem darowizny - tak jak w niniejszej sprawie, objęte jest przepisami kodeksu cywilnego, zatem zmiany wprowadzone ustawą z 14.04.2016 r. nie mają zastosowania w niniejszym postępowaniu (tak m.in. uchwały SN z 18.05.2017 r., III CZP 13/17 i z 24.08.2017 r., III CZP 35/17).

W ocenie Sądu uwzględniając całokształt zebranego materiału dowodowego i powyższą argumentację, należy uznać odwołanie darowizny dokonane przez powoda J. M. za skuteczne. Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 898 k.c. Sąd zobowiązał pozwanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu na J. M. udziału wynoszącego 1/2 w prawie własności nieruchomości – działkach gruntu o nr (...), (...), (...) i (...), o łącznej powierzchni 2,7065 ha, położonych w P., gmina W., powiat (...), woj. (...), dla której to nieruchomości Sąd Rejonowy w M. V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...).

Podstawę prawną orzeczenia stanowi przepis art. 898 § 1 k.c.

W pozostałej części powództwo podlegało oddaleniu. Powódka A. M. nie była właścicielką nieruchomości rolnej, nie mogła więc dokonać jej darowizny, a co za tym idzie żądać jej zwrotu. Okoliczności te są bezsporne, nadto wynikają m.in. z treści umowy darowizny, w której wskazano, że działki gruntu składające się na gospodarstwo rolne

stanowią majątek osobisty powoda J. M., który z żoną A. M. nie zawierał majątkowych umów małżeńskich. Wyłącznym darczyńcą gospodarstwa rolnego był powód J. M. (§ 1 i 4 umowy darowizny). Orzeczono na podstawie art. 898 § 1 k.c. a contrario.

4. Koszty procesu.

O kosztach procesu orzeczono w oparciu o art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 109 § 2 k.p.c. Pozwany przegrał proces w niniejszej sprawie w całości i stosownie do zasady odpowiedzialności za wynik procesu zobowiązany był do zwrotu poniesionych przez powoda J. M. kosztów procesu w pełnej wysokości. Na sumę kosztów procesu poniesionych przez powoda J. M. złożyły się koszty zastępstwa procesowego za prowadzenie sprawy przed Sądem I instancji (pierwotna wartość przedmiotu sporu to 58.380 zł), a więc 3.600 zł zgodnie z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. z 2013r., nr 461, j.t.), w postępowaniu apelacyjnym 2.700 zł (apelację wniesiono 21 października 2015 r.) od wartości przedmiotu zaskarżenia wynikającej ze zmiany wartości przedmiotu sporu - 200.000 zł, dokonanej w piśmie z 23 września 2014 r. –k. 63, 2.700 zł zgodnie z § 6 pkt 6 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. z 2013r., nr 461, j.t.), w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji (stosowano przepisy właściwe z uwagi na datę uchylecia wyroku Sądu pierwszej instancji czyli 26 października 2016 r.), a więc przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. (Dz. U. 2015.1800) w sprawie opłat za czynności adwokackie w wersji obowiązującej do 26 października 2016 r. - § 2 pkt 6 - 5.400zł. Dodatkowo w skład kosztów poniesionych przez powoda weszły opłata od pozwu 1.000 zł i opłata skarbową od pełnomocnictwa 17 zł.

Skarb Państwa skredytował nieuiszczoną w części opłatę sądową od pozwu w wysokości 9.000 zł, opłatę sądową od apelacji w wysokości 10 000 zł, koszty stawiennictwa świadków (200 zł, 369,42 zł i 548,28 zł), łącznie 20.117,70 zł. W tej wysokości koszty sądowe obciążają pozwanego. Orzeczono w oparciu o art. 108 § 1 k.p.c. i art. 113 ust. 1 u.k.s.c.

Na podstawie art. 102 k.p.c. sąd nie obciążył powódki A. M. kosztami procesu.

Sposób korzystania z przepisu art. 102 k.p.c. jest suwerennym uprawnieniem jurysdykcyjnym sądu orzekającego i do jego oceny należy przesądzenie, czy wystąpił szczególnie uzasadniony wypadek, który uzasadnia odstąpienie, a jeśli tak, to w jakim zakresie, od generalnej zasady obciążania kosztami procesu strony przegrywającej spór - por. wyrok Sądu Najwyższego z 19 maja 2006 r. III CK 221/05, Legalis nr 104333. W orzecznictwie przyjmuje się, że fakt zwolnienia strony od kosztów sądowych nie ma znaczenia dla oceny przesłanek stosowania art. 102 k.p.c. Zwolnienie od kosztów sądowych obejmuje zwolnienie od opłat i wydatków, i oznacza tylko tyle, że strona zwolniona od kosztów sądowych nie ma obowiązku wykładania sum potrzebnych do tego, aby postępowanie przed sądem zostało wszczęte i mogło się toczyć. Czym innym jest obowiązek zwrotu kosztów procesu, który powstaje nie pomiędzy stroną zwolnioną od kosztów, a sądem, lecz pomiędzy stronami postępowania i jest zależny od tego, kto z nich i w jakim stopniu uległ co do swoich żądań i twierdzeń. Zatem korzystanie przez stronę ze zwolnienia od kosztów sądowych, samo przez się nie stanowi „wypadku szczególnie uzasadnionego” w rozumieniu art. 102 k.p.c.- por. wyrok Sądu Najwyższego z 22 listopada 2006 r., V CSK 292/06, Legalis nr 156422.

Przyjmuje się także, że bez znaczenia dla kwestii stosowania art. 102 k.p.c., pozostaje sytuacja materialna strony. Natomiast dominuje pogląd, że wypadki szczególnie uzasadnione to te, które powodują, iż zasądzenie kosztów na rzecz wygrywającego przeciwnika w całości, a nawet w części, byłoby sprzeczne z powszechnym odczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współżycia społecznego. Może o tym stanowić np. przebieg postępowania, charakter dochodzonego roszczenia, jego znaczenie dla strony, przedawnienie roszczenia, subiektywne przekonanie o zasadności roszczenia wsparte na obiektywnych podstawach- por postanowienie Sądu Najwyższego z 19 września 2013 r., I CZ 183/12, Legalis nr 924560.

Sąd ocenił, że obciążanie powódki A. M. kosztami procesu godziłoby w powszechne odczucie sprawiedliwości. Jest bowiem niewątpliwe, że powódka została wymieniona obok męża - powoda J. M. jako strona w notarialnym

akcie umowy darowizny gospodarstwa rolnego, złożyła razem z powodem J. M. pisemne oświadczenie o odwołaniu darowizny, była także adresatem niewłaściwego zachowania pozwanego. Powódka wytoczyła powództwo działając więc w subiektywnym przekonaniu, że jej roszczenie jest uzasadnione i w tych okolicznościach jest osobą uprawnioną do żądania zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesienie własności nieruchomości rolnej objętej darowizną. Obciążanie powódki kosztami procesu w takiej sytuacji byłoby odczuwane jako niesprawiedliwe.